

หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนากับแนวทางการสร้างสันติสุข ในสังคมพหุวัฒนธรรม

KEY PRINCIPLES OF BUDDHISM AND THEIR APPLICATION IN CREATING PEACE IN A MULTICULTURAL SOCIETY

มวลชน สายบุตร¹ และ ภัฏชวัชร สุขเสน²

Mualchon Saibut¹ and Phatchavat Suksen²

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻²

Doctoral Programme in Buddhist Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹⁻²

E-mail: patchavat.suk@mcu.ac.th¹

ได้รับบทความ: 27 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 5 มิถุนายน 2569; ตอปรับตีพิมพ์: 24 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุ ผลการศึกษาพบว่า สาราณียธรรม 6 กับหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมสันติสุข กล่าวคือ สาราณียธรรม 6 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา ภาวกรรม เมตตาวิจิตรกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโมกศี สีสามัญญตา และทิสามัญญตา ช่วยสร้างความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองในสังคม ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพูดจาสุภาพ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ซึ่งช่วยลดอคติ ความขัดแย้ง และส่งเสริมความสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น พระพุทธศาสนาย่อมรับความแตกต่างของสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้หากขาดความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน จึงได้เสนอหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การแบ่งปัน และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค อันช่วยลดอคติ ความหวาดระแวง และความขัดแย้ง พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความสมานฉันท์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, สันติสุข, สังคมพหุวัฒนธรรม, สาราณียธรรม 6, สังคหวัตถุ 4

Abstract

This academic article aims to examine Buddhist principles that can be applied to promote peace in a multicultural society. The study found that the Six Principles of Cordiality (*Sāraṇīyadhamma* 6) and the Four Bases of Social Solidarity (*Samgahavatthu* 4) are key Buddhist teachings that contribute to peaceful coexistence. The Six Principles of Cordiality—loving-kindness in bodily action, speech, and thought, sharing of resources, common moral conduct, and harmony of views—foster love, unity, mutual understanding, and harmonious living among members of society. The Four Bases of Social Solidarity—generosity, kindly speech, beneficial conduct, and impartiality—encourage compassion, courteous communication, service to the common good, and equitable treatment of others. These principles help reduce prejudice, conflict, and social division while promoting social harmony in multicultural communities. The study further reveals that Buddhism recognizes the reality of multicultural societies, which are characterized by diversity in ethnicity, religion, language, and culture. While such diversity enriches society, it may also lead to conflict if mutual understanding and acceptance are lacking. In response, Buddhism proposes the Six Principles of Cordiality and the Four Bases of Social Solidarity as practical guidelines for cultivating loving-kindness, generosity, constructive communication, resource sharing, and equality in human relationships. These principles help minimize prejudice, mistrust, and conflict while strengthening mutual understanding, trust, and reconciliation among people from different cultural backgrounds. Consequently, they provide an effective foundation for peaceful coexistence and sustainable peace in contemporary multicultural societies.

Keywords: Buddhism, Peace, Multicultural Society, *Sāraṇīyadhamma* 6, *Samgahavatthu* 4

บทนำ

สถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความขัดแย้งในหลายมิติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับการแย่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ และผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายสาธารณะซึ่งมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ (2556: 9) ได้อธิบายว่า พหุสังคมหรือสังคมพหุลักษณะ หมายถึงสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคน

หลากหลายทั้งด้านภาษา เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีความใกล้เคียงกับแนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม ที่เน้นการยอมรับและการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง ขณะที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551: 5) เห็นว่าแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จากเดิมที่รัฐไทยมุ่งสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทย แบบเอกภาพ จนทำให้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมถูกลดทอนความสำคัญลง

ท่ามกลางบริบทดังกล่าว ศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์และสันติสุขในสังคม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม และค่านิยมของประชาชนมาอย่างยาวนาน พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ผ่านหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา รวมถึงหลักโยนิโส มนสิการที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลและรู้เท่าทันปัญหา อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ หลักพุทธสันติวิธี เช่น สาราณียธรรม 6 สังคหวัตถุ 4 ยังเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรัก ความเมตตา ความเสียสละ และความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน พระพุทธศาสนามองว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการพัฒนาจิตใจและการใช้สันติวิธี มากกว่าการใช้ความรุนแรงที่เพียงแต่กำจัดปัญหาได้ชั่วคราว แต่ไม่สามารถแก้ไขรากเหง้าของปัญหาได้อย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยหลายชิ้น โดยณัฐินี ปิยะศิริพันธ์ (2561: 59) เห็นว่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการสร้างศรัทธาร่วม การพัฒนากลไกชุมชน เพื่อลดความขัดแย้ง และการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมได้เรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน ขณะที่ภักขวิชร์ สุขเสน และคณะ (2564: 339-340) ชี้ให้เห็นว่า ประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาในท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการสร้างการมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์อันดี และความสามัคคีของคนในชุมชนได้ ผู้เขียนเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งส่งเสริมความเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในบริบทของชุมชนอีสานใต้ ดังที่พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และคณะ (2565: 283-284) พบว่า ผู้คนในพื้นที่ที่มีการผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน เกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แม้จะมีความแตกต่างด้านความเชื่อและชาติพันธุ์ก็ตาม สะท้อนให้เห็นว่า การยอมรับความหลากหลายควบคู่กับการยึดถือหลักคุณธรรมร่วมกัน เป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งแม้ความหลากหลายดังกล่าวจะสะท้อนถึงความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมของสังคม แต่ก็อาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจ อคติ การแบ่งแยก และความขัดแย้งได้ หากขาดการยอมรับและเคารพในความแตกต่างของกันและกัน พระพุทธศาสนามีได้มองความแตกต่างเหล่านี้ว่าเป็นปัญหา หากแต่ยอมรับความหลากหลายตามความเป็นจริงของสังคม และเห็นว่ามนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้

อย่างสันติแม้จะมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จากเหตุผลดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยอาศัยหลักสารณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถส่งเสริมการยอมรับความแตกต่าง ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ท่ามกลางความหลากหลายของสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากความหลากหลายของวิถีชีวิตมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติ การปรับเปลี่ยน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อกันมา ทำให้แต่ละชุมชนมีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกัน โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยประเทศไทยก็เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ไทย จีน ลาว เขมร มลายู และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งต่างมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตเฉพาะของตน แม้จะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกวัฒนธรรมล้วนมีคุณค่าและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติบนพื้นฐานของการยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ แนวคิดพหุวัฒนธรรมยังสอดคล้องกับแนวคิดของแนสบิตต์ (Naisbitt) ในหนังสือ Megatrends 2000 ที่กล่าวว่า โลกยุคใหม่จะมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเป็นสากลและความเป็นท้องถิ่น กล่าวคือ ผู้คนทั่วโลกมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันมากขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองไว้ (Naisbitt, 1990 อ้างถึงใน จิรโชค วีระชัย, 2536: 7) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมเฉพาะ อันเป็นลักษณะสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมในโลกปัจจุบัน

ความหมายของสังคมพหุวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2549: 525) ทรงบัญญัติขึ้นใหม่ โดยอธิบายในสารานุกรมไทย เล่ม 26 ว่า “คำว่า วัฒนธรรมนี้ได้ถูกขึ้นเพื่อให้มีความหมายตรงกับคำว่า Culture คำว่า Culture ตรงมูลศัพท์หมายความว่า เพาะปลูกให้งอกงาม เป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ซึ่งเปรียบได้กับการเพาะปลูกพันธุ์ไม้ให้งอกงาม ผลิดอกออกผล เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในอันที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ไม่ว่าในร่างกาย เช่น การใช้บริโภคหรือใช้ประกอบทำสิ่งของเครื่องใช้ที่มนุษย์จะใช้ได้ หรือทางใจ เช่น การขมในฐานที่เป็นสิ่งเจริญตาเจริญใจ เป็นต้น และการเพาะเลี้ยงสัตว์ให้เจริญงอกงามก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงรวมอยู่ในภาคความคิดของคำว่า Culture นี้ด้วยเหมือนกัน วัฒนธรรม หมายความว่า ความเจริญงอกงามดังที่กล่าวมานี้”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2549: 775, 1058) ให้ความหมายของคำว่า “พหุ” ว่าหมายถึง “มาก” และให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง “สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ” เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย รวมถึงวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ (2556: 9-16) ได้กล่าวถึงสังคมพหุลักษณะหรือพหุสังคม (Plural Society) ว่าหมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลาย ทั้งกลุ่มภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนา เชื้อชาติ และกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า Multicultural Society หรือสังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นแนวคิดที่ใช้เรียกรัฐหรือสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยแนวคิดแบบ Multiculturalism มุ่งเน้นการพิจารณาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม พหุสังคมและพหุวัฒนธรรมยังมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ พหุสังคมเป็นเพียงสังคมที่มีความหลากหลายและแยกย่อยออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ แต่ยังคงขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ขณะที่สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่าง มีการติดต่อสัมพันธ์ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติบนพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551: 5) ได้อธิบายถึงความเป็นมาของแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยว่า แนวคิดดังกล่าวเริ่มเข้ามาพร้อมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยในอดีตคำว่า “พหุวัฒนธรรม” ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไป นอกจากในแวดวงวิชาการเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยในช่วงกว่า 50 ปีที่ผ่านมา มุ่งเน้นการสร้างรัฐชาติภายใต้อุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย ส่งผลให้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ ถูกบดบัง กลืนกลาย และลดทอนความสำคัญลงในกระบวนการสร้างรัฐชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น แนวคิดเรื่องการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเริ่มได้รับความสนใจและมีบทบาทสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น สังคมพหุวัฒนธรรม จึงหมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของมนุษย์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยคำว่า “วัฒนธรรม” มีรากฐานมาจากคำว่า Culture ที่หมายถึงการเพาะปลูกและการพัฒนาให้เกิดความงอกงาม ขณะที่คำว่า “พหุ” หมายถึงความมากหรือความหลากหลาย ดังนั้น พหุวัฒนธรรมจึงหมายถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ทั้งนี้ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ ได้อธิบายว่าสังคมพหุวัฒนธรรมแตกต่างจากพหุสังคมตรงที่มีใช้เพียงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการยอมรับความแตกต่าง การมีปฏิสัมพันธ์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน ขณะที่อานันท์ กาญจนพันธุ์ เห็นว่าแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้สังคมไทยหันกลับมาตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่เคยถูกลดทอนภายใต้แนวคิดรัฐชาติแบบวัฒนธรรมเดียว จึงทำให้แนวคิดพหุวัฒนธรรมกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัยอย่างสันติสุข

ความสำคัญของพหุวัฒนธรรม

พหุวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากบุคคลแต่ละคนล้วนเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตเฉพาะของตนเอง และเมื่อกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้รวมตัวกันจึงก่อให้เกิดเป็นสังคมขนาดใหญ่ อานันท์ กาญจนพันธ์ ได้อธิบายแนวคิดของ Banks and Banks ว่า ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา ล้วนมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรมของมนุษย์ โดยบุคคลหนึ่งสามารถเป็นสมาชิกของหลายกลุ่มในเวลาเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อนและความหลากหลายของสังคม (Banks and Banks, อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธ์, 2551: 224)

ดังนั้น พหุวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เพราะสังคมประกอบด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง การยอมรับและเคารพในความแตกต่างดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเข้าใจ ความเสมอภาค และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนในสังคม อีกทั้งยังช่วยลดอคติ การแบ่งแยก และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายของสังคมโลกปัจจุบัน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสันติสุข

ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยหลักคิดและแนวปฏิบัติที่ช่วยสร้างความเข้าใจ ความเคารพ และความเอื้ออาทรต่อกัน แม้ความหลากหลายจะเป็นคุณค่าที่สะท้อนถึงความงดงามของสังคม แต่หากขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและศีลธรรมแล้ว ความแตกต่างดังกล่าวก็อาจกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ความแตกแยก และความไม่ไว้วางใจกันในสังคมได้ ดังนั้น การสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงมิใช่เพียงการยอมรับความแตกต่างเท่านั้น แต่ยังต้องส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความสงบสุขแก่สังคมส่วนรวม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีหลักธรรมหลายประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติสุขและลดความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ แต่ยังส่งเสริมให้มนุษย์มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น และดำรงตนอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและความยุติธรรม อันจะนำไปสู่ความสามัคคีและความมั่นคงของสังคมโดยรวม ในบรรดาหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสามัคคีและการระลึกถึงกันด้วยความปรารถนาดี และหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนให้อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล หลักธรรมทั้งสองประการนี้ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดี ลดความขัดแย้ง

และเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบัน

หลักสารณียธรรม 6

สารณียธรรม 6 แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2546: 200) สารณียธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรัก ความเคารพ และความสามัคคีต่อกัน จึงมีความสอดคล้องอย่างมากกับแนวคิดเรื่องพระพุทธศาสนากับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะสังคมพหุวัฒนธรรมประกอบด้วยผู้คนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม การจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมที่สร้างความเข้าใจ ความเอื้อเฟื้อ และความปรองดอง ซึ่งสารณียธรรม 6 สามารถอธิบายความสอดคล้องได้ ดังนี้

1) **เมตตาการุณยธรรม** การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา การปฏิบัติต่อกันด้วยความสุภาพ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และแสดงออกทางกายด้วยความเคารพทั้งต่อหน้าและลับหลัง ในสังคมพหุวัฒนธรรม การปฏิบัติต่อกันด้วยมิตรไมตรี เช่น การช่วยเหลือกันในกิจกรรมชุมชน การเคารพสิทธิและวัฒนธรรมของผู้อื่น หรือการไม่ใช้ความรุนแรง จะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง ทำให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

2) **เมตตาจริยธรรม** การใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์ การพูดจาด้วยความหวังดี ใช้ถ้อยคำสุภาพ และกล่าวในสิ่งที่เป็นประโยชน์ หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะคำพูดสามารถสร้างทั้งความเข้าใจและความแตกแยกได้ หากผู้คนใช้วาจาที่ให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่นศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรมของกันและกัน ก็จะช่วยลดอคติและสร้างความสัมพันธ์อันดี ส่งเสริมบรรยากาศแห่งสันติภาพในสังคม

3) **เมตตาเมตตาธรรม** การมีจิตใจปรารถนาดีต่อกัน การคิดดีต่อกัน มีจิตเมตตา มองผู้อื่นในแง่ดี และปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ในสังคมพหุวัฒนธรรม หากทุกคนเปิดใจยอมรับความแตกต่าง ไม่อคติหรือหวาดระแวงกัน ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคม

4) **สาธารณโภคีธรรม** การแบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกัน การแบ่งปันสิ่งของหรือทรัพยากรที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่ผู้อื่น ไม่เอาเปรียบหรือเห็นแก่ตัว หลักธรรมข้อนี้สอดคล้องกับการสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะการแบ่งปันโอกาส ทรัพยากร และความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้ง ทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

5) **ศีลสามัญญตา** การมีความประพฤติดีงามร่วมกัน การรักษาศีลหรือประพฤติตนอยู่ในกรอบของความถูกต้องดีงาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเคารพกฎระเบียบของสังคม ในสังคมพหุวัฒนธรรม แม้ผู้คนจะมีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม แต่หากทุกคนยึดมั่นในหลักศีลธรรมพื้นฐานร่วมกัน เช่น ความซื่อสัตย์ การไม่ใช้ความรุนแรง และการเคารพสิทธิผู้อื่น ก็จะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยและลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม

6) ทิณฐิสามัญญตา การมีความคิดเห็นร่วมกันในหลักสำคัญ การมีความเห็นที่ถูกต้อง และสอดคล้องกันในหลักการสำคัญเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แม้สังคมพหุวัฒนธรรมจะมีความแตกต่างทางความคิดและความเชื่อ แต่ทุกคนสามารถมีจุดร่วมกันได้ เช่น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการยอมรับความหลากหลาย เมื่อสังคมมีเป้าหมายร่วมกันในการสร้างความสงบสุข ก็จะช่วยให้เกิดความสามัคคีและลดความแตกแยก

ดังนั้น สารณียธรรม 6 นี้จึงเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความรัก ความเคารพ ความเอื้อเฟื้อ และความสามัคคี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยช่วยให้ผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจ ประองตอง และเคารพซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่ความเป็นเอกภาพและสันติภาพที่ยั่งยืนในสังคมได้

หลักสังคหัตถ์ 4

หลักสังคหัตถ์นี้ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลไว้ได้เรียกว่า หลักสังคหัตถ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อ.จตุกก. (ไทย) 21/32/42) เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2550: 13-14) ซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่คณะ จำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข มี 4 ประการ คือ

1) ทาน การให้และการแบ่งปัน หลักทาน คือ การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ แก่ผู้อื่น ทั้งวัตถุ สิ่งของ ความรู้ หรือกำลังใจ ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม หลักทานช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นมิตรระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน เมื่อคนในสังคมมีน้ำใจช่วยเหลือกัน ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรม ก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจและความสามัคคี เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การแบ่งปันทรัพยากรแก่ผู้ด้อยโอกาส หรือการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างสันติสุขและลดความขัดแย้งในสังคมได้

2) ปิยวาจา การใช้วาจาสุภาพและสร้างสรรค์ ปิยวาจา หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน จริงใจ และก่อให้เกิดประโยชน์ หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญมากในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะความแตกต่างทางความเชื่อหรือวัฒนธรรมอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งได้ หากบุคคลใช้วาจาที่หยาบคาย ดุหมั่น หรือสร้างความเกลียดชัง แต่หากทุกคนใช้คำพูดที่ให้เกียรติ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ลดอคติ และสร้างบรรยากาศแห่งสันติภาพในสังคม

3) อตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ อตถจริยา คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และทำตนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม หลักธรรมข้อนี้สอดคล้องกับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมจะช่วยให้ผู้คนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม้จะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมก็ตาม เช่น การร่วมกันพัฒนาชุมชน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม การกระทำเหล่านี้ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของสังคมร่วมกัน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

4) สมานัตตา ความเสมอต้นเสมอปลายและความวางตนเสมอภาค สมานัตตา คือ การวางตนอย่างเหมาะสม มีความจริงใจ และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะสังคมที่มีความหลากหลายจำเป็นต้องยอมรับศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคน ไม่ดูถูกหรือแบ่งแยกกันด้วยเชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะทางสังคม หากทุกคนปฏิบัติต่อกันด้วยความจริงใจและเสมอภาค ก็จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ความหวาดระแวง และความขัดแย้ง ทำให้เกิดความสมานฉันท์และสันติสุขในสังคม

สรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการให้ การพูดดี การทำประโยชน์ และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความรัก ความสามัคคี และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามีได้เพียงเสนอหลักธรรมเชิงนามธรรมเพื่อส่งเสริมสันติสุขเท่านั้น แต่ยังไม่ปรากฏตัวอย่างการจัดการความแตกต่างและความขัดแย้งอย่างเป็นรูปธรรมในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงยอมรับความแตกต่างของบุคคลทั้งด้านชาติกำเนิด ความเชื่อ และสถานภาพทางสังคม โดยทรงยึดหลักคุณธรรมและความประพฤติเป็นเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในหมู่สงฆ์ พระองค์ทรงใช้หลักแห่งเหตุผล ความอดทน และความสามัคคีในการแก้ไขปัญหา ดังปรากฏในกรณีภิกษุชาวโกสัมพี หลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตทั่วไป แต่เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้และทรงส่งเสริมเพื่อจัดการความแตกต่าง ลดความแตกแยก และสร้างความสมานฉันท์ในหมู่คณะ อันสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

พระพุทธศาสนากับการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมโลกในปัจจุบันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ความหลากหลายดังกล่าวแม้จะเป็นคุณค่าและความงดงามของสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ และการแบ่งแยก หากสมาชิกในสังคมขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม ดังนั้น การสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักคิดที่ส่งเสริมความเข้าใจ ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาเอื้ออาทร

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านกาย วาจา และจิตใจ โดยเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยความไม่เบียดเบียน มีเมตตา และยอมรับความแตกต่างของกันและกัน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลายประการสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะหลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสามัคคี ความปรองดอง และความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การสร้างสันติสุขด้วยหลักสาราณียธรรม 6

แนวคิดดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีความขัดแย้งของภิกษุชาวโกสัมพี ซึ่งแบ่งออกเป็นฝ่ายธรรมธและวินัยธที่มีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องวินัยสงฆ์ แม้พระพุทธเจ้าจะทรง

พยายามใกล้เคียงและชี้ให้เห็นโทษของความแตกแยก แต่เมื่อภิกษุทั้งสองฝ่ายไม่ยอมรับฟัง พระองค์มิได้ใช้การบังคับ หากทรงวางเฉยและเสด็จไปจำพรรษา ณ ป่าปาริเลยยกะ (วิ.มหา. 4/451-456/557-562) สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเคารพเสรีภาพในการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นผลเสียของความขัดแย้งและความแตกแยกที่เกิดขึ้นในหมู่คณะ

เมื่อพิจารณาสาราณียธรรม 6 จะพบว่า เมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม และเมตตา मनกรรม เป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจระหว่างบุคคล ส่วนสาธารณโภคี สีส สามัญญตา และทิกขุสามัญญตา เป็นกลไกในการสร้างความเป็นธรรม ความรับผิดชอบร่วมกัน และเป้าหมายร่วมของสังคม ผู้เขียนเห็นว่า หัวใจสำคัญของสาราณียธรรม 6 มิใช่การทำให้ทุกคนมีความคิดเหมือนกัน แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้ผู้คนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเคารพซึ่งกันและกัน ภายใต้คุณค่าร่วมของสังคม

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และคณะ (2565: 283-284) ที่พบว่า ชุมชนอีสานได้สามารถดำรงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความเชื่อได้ เพราะอาศัยความเอื้อเฟื้อ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม 6 ในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น สาราณียธรรม 6 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมเพื่อความสามัคคีในเชิงอุดมคติ แต่เป็นกรอบคิดทางสังคมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการจัดการความแตกต่างและความขัดแย้งในหมู่คณะ และยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างมีนัยสำคัญ

2. การสร้างสันติสุขด้วยหลักสังคหัตถ์ 4

สังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อเป็นแนวทางในการยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา หลักธรรมดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการสร้างสามัคคีในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนที่มีความแตกต่างกันให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักสังคหัตถ์ 4 แก่คฤหัสถ์และผู้ปกครองสังคม เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการสงเคราะห์และบริหารความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของหมู่คณะและสังคมโดยรวม (อง.จตุกก. 21/32/42)

เมื่อพิจารณาจากพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีได้มองความแตกต่างทางชนชั้น วรรณะ หรือสถานะทางสังคมว่าเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน หากแต่ทรงเสนอให้ปฏิบัติต่อกันด้วยหลักแห่งการให้ การพูดจาอย่างสร้างสรรค์ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการวางตนอย่างเสมอภาค ตัวอย่างที่สำคัญคือกรณีการยอมรับบุคคลจากทุกวรรณะเข้าสู่พระสงฆ์ เช่น พระอุปาลีและพระสุนิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับคุณธรรมมากกว่าชาติกำเนิด อันสอดคล้องกับหลักสมานัตตตาที่เน้นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม

ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า หลักสังคหัตถ์ 4 มีความสำคัญต่อสังคมพหุวัฒนธรรมมากกว่าการเป็นหลักแห่งการสงเคราะห์ทั่วไป เพราะเป็นกระบวนการสร้างทุนทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมร่วมกัน ทานช่วยลดช่องว่างทาง

สังคมและเศรษฐกิจ ปิยวาจาช่วยลดความขัดแย้งจากความแตกต่างทางความคิด อัตถจริยาส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และสมานัตตตาช่วยสร้างความเสมอภาคระหว่างกลุ่มคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของภักขวิชช์ สุขเสน และคณะ (2564: 339-340) ที่พบว่า กิจกรรมประเพณีและศาสนาในชุมชน เช่น งานสงกรานต์ งานแห่เทียนพรรษา งานแห่นางแมว และงานทอดกฐินสามัคคี เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนต่างกลุ่มได้ร่วมมือ ช่วยเหลือ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งสะท้อนลักษณะของทานและอัตถจริยาในทางปฏิบัติ ขณะที่งานศึกษาของภักขวิชช์ ปิยะศิริพันธ์ (2561: 59) ชี้ให้เห็นว่า การสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกลุ่มศาสนาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และการเคารพซึ่งกันและกัน อันสอดคล้องกับหลักปิยวาจาและสมานัตตตา

ดังนั้น สังคหวัตถุ 4 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสร้างความผูกพันและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมท่ามกลางความแตกต่างของผู้คน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติสุขและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น การสร้างสันติสุขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 คือ การสร้างความรัก ความสามัคคี และความเข้าใจระหว่างผู้คนผ่านการให้และแบ่งปัน การพูดจาด้วยวาจาสุภาพ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค หลักธรรมเหล่านี้ช่วยลดอคติ ความขัดแย้ง และส่งเสริมให้ผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สมานฉันท์ และยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม

ดังนั้น สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสังคมที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต โดยพระพุทธศาสนาเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตา ไม่เบียดเบียน และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความสงบสุขและความสมานฉันท์ในสังคม ซึ่งหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติสุข ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมอื่นๆ ที่ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึง ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล

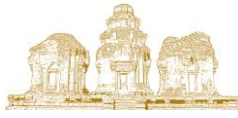
หลักสาราณียธรรม 6 มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาทางกาย วาจา และจิตใจ การแบ่งปันช่วยเหลือกัน การยึดมั่นในศีลธรรมร่วมกัน และการมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักธรรมดังกล่าวช่วยลดอคติ ความหวาดระแวง และความขัดแย้งระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม ทำให้เกิดความไว้วางใจ ความปรองดอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ขณะที่หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ของผู้คนผ่านการให้และแบ่งปัน การใช้วาจาสุภาพ การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค อันนำไปสู่ความเข้าใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมร่วมกัน ในบริบทของโลกปัจจุบันที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งในพื้นที่จริงและพื้นที่ดิจิทัล หลักธรรมทั้งสองชุดยังมีบทบาทสำคัญในการสร้าง พื้นที่ปลอดภัย สำหรับการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำงานร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม โดยช่วยส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และการใช้เหตุผลแทนการเผชิญหน้าหรือการสร้างความเกลียดชัง โดยเฉพาะในสังคมออนไลน์ที่การสื่อสารสามารถนำไปสู่ความขัดแย้งได้อย่างรวดเร็ว หากผู้คนยึดถือสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน ย่อมช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ อันเป็นรากฐานสำคัญของสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมและสังคมโลกยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ (New Body of Knowledge)

ในเชิงพุทธศาสนา ประเด็นสำคัญไม่ใช่การทำให้ทุกคนคิดเหมือนกัน เชื่อเหมือนกัน หรือมีวัฒนธรรมเดียวกัน แต่เป็นการยอมรับว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันตามเหตุปัจจัย ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ ภูมิหลัง และวิถีชีวิต ความแตกต่างจึงไม่ใช่ปัญหาในตัวเอง ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตน จนเกิดอคติ การแบ่งแยก และการไม่ยอมรับผู้อื่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงท่าทีดังกล่าวผ่านการยอมรับบุคคลจากทุกวรรณะเข้าสู่พระสงฆ์ การเปิดโอกาสให้มีการซักถามโต้แย้ง และใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง ตลอดจนการจัดการความขัดแย้งในหมู่สงฆ์โดยไม่ใช้การบังคับ แต่เน้นการสร้างการเข้าใจและความรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษานี้มีใช้เพียงการนำหลักสาราณียธรรม 6 และสังคหวัตถุ 4 มาใช้สร้างความสามัคคีเท่านั้น แต่เป็นการอธิบายว่า พระพุทธศาสนามองความหลากหลายของมนุษย์ในฐานะความจริงของสังคมที่ควรได้รับการเคารพ และเสนอหลักธรรมเป็นกลไกในการจัดการความแตกต่างดังกล่าวอย่างสร้างสรรค์ โดยสาราณียธรรม 6 ช่วยสร้างพื้นที่แห่งความไว้วางใจ การรับฟัง และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน ขณะที่สังคหวัตถุ 4 ช่วยสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเป็นธรรมในสังคม ทำให้ผู้คนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งอัตลักษณ์ของตนเอง อันนำไปสู่สันติสุข ความสมานฉันท์ และความมั่นคงของสังคมพหุวัฒนธรรมทั้งในโลกจริงและโลกดิจิทัลร่วมสมัย ฉะนั้น องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษานี้ คือ รูปแบบการสร้างสันติสุขเชิงพุทธบูรณาการในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายได้ว่า สันติสุขในสังคมมิได้เกิดจากเพียงการยอมรับความแตกต่างเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการพัฒนาจิตสำนึกด้านเมตตา การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ร่วมกัน อันเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่ความสามัคคี ความสมานฉันท์ และสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัย ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1: แสดงองค์ความรู้ใหม่ (New Body of Knowledge) สร้างจากโปรแกรม AI ChatGPT OpenAI. (2025).

สรุป

แม้พระพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมที่มุ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น สาราณียธรรม 6 และสังคหัตถ์ 4 แต่ในความเป็นจริงยังคงปรากฏความขัดแย้ง ความรุนแรง และการแบ่งแยกในสังคมอยู่เสมอ ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การมีหลักธรรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างสันติสุข หากมนุษย์ยังถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตระหนักถึงข้อจำกัดดังกล่าว จึงมิได้ทรงใช้การบังคับหรือการลงโทษเป็นเครื่องมือหลักในการแก้ไขความขัดแย้ง แต่ทรงเน้นการพัฒนาปัญญาและจิตสำนึกภายในของมนุษย์ ดังปรากฏในกรณีศึกษาชาวโกสัมพีนครที่เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง แม้พระองค์จะทรงตักเตือนและชี้ให้เห็นโทษของการวิวาท แต่เมื่อภิกษุทั้งสองฝ่ายไม่ยอมรับฟัง พระองค์กลับทรงวางเฉยและเสด็จออกจากหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกฝ่ายเรียนรู้ผลของการกระทำด้วย กรณีดังกล่าวสะท้อนว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้มองว่าความแตกต่างเป็นปัญหา หากแต่มองว่าการยึดมั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตนต่างหากที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง

ผู้เขียนเห็นว่า คุณค่าของสารานุกรม 6 และสังคหวัตถุ 4 จึงไม่ได้อยู่ที่การทำให้ทุกคนคิดเหมือนกันหรือปฏิบัติเหมือนกัน แต่อยู่ที่การสร้างเงื่อนไขให้ผู้คนที่มีความแตกต่างสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเคารพซึ่งกันและกัน หลักธรรมดังกล่าวจึงควรได้รับการพิจารณาในฐานะกลไกทางจริยธรรมที่ช่วยพัฒนาพื้นที่แห่งความไว้วางใจ การรับฟัง และความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในสังคมจริงและสังคมดิจิทัล ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- จิรัช วิระชัย. (2536). *รัฐศาสตร์ทั่วไป*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์. (2561). ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย. *วารสารรัฐสารภิรักษ์*, 60(2), 59–72.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2550). *ธรรมานุชิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และคณะ. (2565). การศึกษาหลักธรรมในการสร้างความสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 283-301.
- ภักขวัชร สุขเสน และคณะ. (2564). การสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3), 339-350.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). *สารานุกรมไทย (เล่ม 26)*. กรุงเทพฯ: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2556). *แนวคิดเรื่องพหุนิยมเบื้องต้น ในรื้อเสาะ พหุวัฒนธรรม : ความหลากหลายและมิตรภาพจากความทรงจำของ “คนใน” บนพื้นที่สีแดง, นาฎิบบิน อดิเรก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2551). *แนวคิดชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม. รายงานการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- OpenAI. (2025). ChatGPT (September 16 version) [Large language model]. <https://chat.openai.com/chat>.